

Kleur bekennen

Aad de Meij

In november 1951 werd loc 1201 gepresenteerd bij Heemaf te Hengelo. Van links naar rechts poseren: 1 onbekend, 2 de heer Methorst (Heemaf), 3 de heer Vorster (Heemaf), 4 ir. Van Zwet (Werkspoor), 5 ir. Marinus Henrik Damme (Directeur Werkspoor), 6 t/m 9 onbekend, 10 ir. H.I. Keus (Directeur Heemaf), 11 onbekend, 12 ir. F. Stapff (Heemaf). De donkerblauwe sierband zou later die maand op de loc worden aangebracht. Ir. Lodewijk Bonebakker, directielid van Heemaf

Loc 1201 zoveel mogelijk terugbrengen in de afleveringstoestand van 1951. Dat was in 2001 de uitkomst van rijp beraad te Rotterdam door een speciaal voor dit doel opgericht team binnen de Werkgroep Loc 1501. De twee belangrijkste eisen waar in ieder geval aan voldaan moest worden waren het terugplaatsen van de oorspronkelijke fronten en sluitseinen en het schilderen van de loc in de turkooizen kleur van 1951. In dit artikel verduidelijkt Aad de Meij hoe de juiste kleur turkoois (turquoise) boven water kwam.

Hoe kun je een oude kleur reproduceren wanneer er geen RAL-nummers van bekend zijn -voor zover ze überhaupt bestonden- en in de archieven hieromtrent ook niets concreets te

rug te vinden is? Op een van de neuzen van onze eigen 1201 vonden wij tussen (en onder) de grijze en Berlijns blauwe lakresten enkele restanten terug van de originele turkooizen lak. Deze waren echter in slechte staat en door de inwerking van het koolstofslijpsel van de stroomafnemers op de bovenleiding vervuild, verkleurd en eerder legergroen dan turkoois. Hier konden we dus geen kant mee op.

Bordje van een gesneuvelde 1300

Op 19 juni 1953 verongelukte de toen tien maanden oude turkooizen 1303 bij Weesp. De loc werd niet meer hersteld. Het eveneens turkooizen fabrieksplaatje met het opschrift "ALSTHOM France" belandde in het hobby-circuit. Wij kregen het in bruikleen en lieten

de kleur ervan namaken voor verder onderzoek. Vanaf het begin hadden wij al het idee dat dit bordje niet (meer) de juiste kleur had.

Keus genoeg

Het enige waarover wij op dat moment verder nog beschikten was een handjevol kleurenfoto's en een berg zwart-witfoto's van turkooizen locs en rijtuigen. Voorts bevond zich in Het Spoorwegmuseum te Utrecht loc 1125 (met de nummerplaten van de 1122) in een turkooizen kleur en bestonden er in miniatuur talloze locs en rijtuigen van diverse fabrikanten, die weliswaar allemaal in een turkooizen lak waren gespoten maar wat dat betreft in geen enkel opzicht met elkaar overeenstemden. Iedereen had dus kennelijk historisch

onderzoek verricht, maar kwam uiteindelijk tot verschillend resultaat. De grote vraag was wie het nu bij het rechte eind had.

Te licht bevonden

Wij besloten ook enkele van deze turkoois-varianten -al dan niet met behulp van kleurenwaaiers- na te laten maken en schilderden deze op de 1201 en ook op een groot vierkant houten triplexbord. Met dit bord togen wij op een zaterdag in 2003 naar het NZH-museum in Haarlem en legden het ter beoordeling voor aan de bekende spoor- en tramwegfotograaf Luud Albers. Al snel werd ons duidelijk dat geen van de getoonde kleuren door de keuring kwam en wij ons huiswerk moesten overdoen. De meeste kleuren werden letterlijk te licht bevonden, dus ook de kleur van de 1125 in Het Spoorwegmuseum. De kleur van het Alsthom-bordje, afkomstig van de 1303, werd veel te donker bevonden. Waarom deze kleur niet meer deugde hebben we niet kunnen achterhalen. Misschien was het bordje in de fabriek bewust in een donkerder tint geschilderd of hadden tien maanden van weersinvloeden hun sporen nagelaten. We waren in feite nog geen stap verder gekomen, want we wisten nu wel hoe het niet moest maar nog niet hoe het wel moest...

Handig bekeken

Albers gaf ons nog wel een nuttige tip mee: we moesten maar eens contact opnemen met Jos Beerman in Amsterdam. Deze in hobbykringen ook niet geheel onbekende spoor- en tramfotograaf en oud-metrobestuurder bij het GVB bleek een in 1950 door zijn vader gebouwd schaalmodel van een E-loc 1100 in zijn bezit te hebben. Dit model was ontstaan aan de hand van een bouwtekening, gepubliceerd in het hobbytijdschrift "Handig bekeken" van oktober 1950. De omslag van dit tijdschrift was gedrukt in "de nieuwe NS-kleur", turkoois dus! Het model werd door de vader van Jos aan de hand van dit voorbeeld in de turkooizen kleur geverfd. Zowel het tijdschrift als het 1100-model waren vijftig jaar lang in een (donkere) kast bewaard en de kleuren goed geconserveerd.

Dit moest dus de turkooizen kleur zijn waar wij naar op zoek waren. Maar wie kon ons garanderen dat de tint op de omslag van het tijdschrift wel de juiste was? Voorlopig moesten we het hiermee doen.

Toen het 1100-model aan ons getoond werd, zagen wij een turkooizen kleurvariant van een ongekende schoonheid, die wij nog niet eerder hadden gezien. Het was eigenlijk een bizarre tint, die bij weinig licht erg donker oogde en in de felle zon erg licht van kleur leek. In de standaard RAL-kleurenwaaier kwam deze kleur niet voor en op de verfdelingen van de bouwmarkten, waar vaak rekken staan met kleurstaaltjes, was hij ook niet te bekennen!

Iets meer geel

Nadat wij Jos hadden beloofd er erg voorzichtige mee om te gaan mochten wij het 1100-model meenemen naar de verffabriek om de juiste kleur te laten namaken. Sigma Coatings in Den Haag verleende alle medewerking en de kleurmakers deden in ons bijzijn hun uiterste best om de juiste kleur te reproduceren. Op het moment dat wij dachten

Op loc 1201 werden diverse kleurproeven aangebracht. De juiste kleur was nog niet gevonden. Blerick, 22 februari 2003.

dat de juiste mengverhouding tot stand was gebracht zei de chef-kleurmaker: "Er moet iets meer geel bij". Hier sprak de vakman en uiteindelijk kwam er een literblikje turkooizen verf uit de mengmachine. Het recept werd door Sigma opgeslagen in de computer voor

nabestellingen, dus ons kon niets meer gebeuren (dachten we...).

Groen licht

Om er meer zeker van te zijn of we nu echt wel de goede kleur te pakken hadden, besloten we ons triplexbord over te schilderen met de Sigma-verf en bovendien te voorzien van een donkerblauwe band op schaal en het geheel ten tweede male voor te leggen aan Luud Albers ter beoordeling.

Luud had inmiddels ook wat huiswerk gemaakt en een afdruk in superkwaliteit bij zich van de door hem gemaakte, bekende kleurenfoto van loc 1212 te Amsterdam op 13 maart 1955. Hoewel een foto nimmer voor honderd procent kan dienen als referentie voor een juiste kleur konden wij niet ontkennen dat deze foto en ons triplex voorbeeld zeer goed met elkaar "matchten". Albers gaf ons groen, of beter gezegd, turkoois licht! De blauwe band moest echter veel donkerder worden, maar dat was van later zorg. Langzaam maar zeker kregen wij het gevoel met het turkoois op het juiste spoor te zitten!

Luud Albers beoordeelt aan de hand van een eigengemaakte kleurenopname van een turkooizen 1200 of wij ons huiswerk goed hadden gemaakt. Haarlem, juni 2003.

Hans van der Plaats toont op 20 september 2007 het zorgvuldig bewaarde hobbytijdschrift "Handig bekeken" en het niet meer complete 1100-model.

Links: het 1100-model van Jos Beerman toont aan dat we nog niet de juiste kleur hebben gevonden. Rechts: close-up van het deels onttakelde, maar wel in de juiste kleur geleverde 1100-model van Hans van der Plaats.

Nieuwe ontdekking

Een tweede en zeer verrassende aanwijzing dat wij mogelijk op de goede weg waren was in 2005 de verschijning van het boek "Hengelo in kleur 1952-1968", samengesteld door Peter Leeuwen. In dit alleraardigste boek troffen wij een tweetal nooit eerder gepubliceerde kleurenfoto's (afkomstig van kleurendia's) van loc 1201 aan.

De eerste foto is gemaakt ten tijde van de overdracht door Heemaf aan NS in 1951; de tweede foto tijdens een proefrit, eveneens in 1951. Met name de eerste opname toont het indrukwekkende front van de loc in volle glorie. Beide dia's zijn destijds gemaakt door ir. Lodewijk Bonebakker, directielid van Heemaf. Ondanks het feit dat het ook hier "slechts" om

kleurenfoto's ging, gaven ze duidelijk een herbevestiging dat we qua kleurkeuze aardig in de goede richting zaten. Onomstotelijk bewijs voor een echt honderd procent juiste kleur was er eigenlijk nog steeds niet....

Vraag het de kenner

Inmiddels hadden wij ook contact gehad met een andere bekende spoorwegfotograaf, en wel Kees van de Meene. Toen wij hem vroegen naar de juiste kleur turkoois was het eerste wat hij zei: "Handig bekeken van oktober 1950...!" Volgens hem was de kleur van de omslag van dit hobbytijdschrift helemaal juist!

Loc 1201 met turkooizen bufferbalk

Het was nog steeds 2005. De restauratie van

de 1201, die gastvrij onderdak genoot in het onderstation met spooraansluiting bij de Verkeersleidingspost (VL) te Den Haag, vorderde langzaam maar gestaag. Om onze leden en donateurs te kunnen laten zien hoe ver de restauratie gevorderd was, besloten we een deel van de loc te schilderen. Bij Sigma bestelden wij daarom opnieuw een blik turkooizen hoogglanslak. Dat bleek minder eenvoudig dan wij hadden gedacht. Doordat er een nieuw computerprogramma in gebruik was genomen bleek het oude recept onvindbaar. Gelukkig hadden we nog het eerste lege blik als voorbeeld en kon men weer opnieuw beginnen met het samenstellen van "onze" bijzondere kleur verf. Een van de medewerkers van Sigma kwam echter op het lumineuze

Het casco van de 1201 is inmiddels helemaal in de turkooizen lak gezet. De tweede laag moet nog worden aangebracht. Den Haag, 11 juli 2009.

idee een NCS-kleurenwaaier erbij te pakken. NCS staat voor Natural Color System en is dus iets anders dan het eerder genoemde RAL. Het zou in dit kader te ver voeren nauwkeurig de verschillen te beschrijven tussen RAL en NCS. Wij waren al lang blij met de wetenschap dat onze kleur bleek te bestaan als NCS-kleur S 5010-G10Y (NCS Edition 2).

Als bij ons eerste bezoek aan Sigma meteen de NCS-kleurenwaaier naast het model van de 1100 was gehouden, was de kleurenmaker waarschijnlijk heel wat werk bespaard. Maar dat is achteraf makkelijk praten.

Zo werd met een enkele muisklik onze verf alsnog uit de computer gehaald en konden wij een bufferbalk van de loc turkoois schilderen. In 2006 verscheen onze 1201 na jaren weer in het openbaar tijdens de "1501 Goes to Goes"-tour en konden de deelnemers aan de excursie kennismaken met onze herontdekte kleur. Er werden er heel wat foto's gemaakt van de bufferbalk en ons werk oogstte alom bewondering.

Ontknoping

Op 15 december 2007 was de Werkgroep Loc 1501 aanwezig met een verkoopstand (KLOK-shop) tijdens de Open Dag in het kader van het 75-jarig bestaan van het Onderhoudsbedrijf Amsterdam Zaanstraat (thans NedTrain). Hier werden wij aangesproken door een bezoeker, die belangstellend informeerde in welke turkooizen kleur wij de 1201 gingen verven, wetende dat er nogal wat verschillende varianten bestonden. In de loop van het gesprek werd ons duidelijk dat hij een voorbeeld van

de juiste kleur in zijn bezit had en wij werden uitgenodigd een kijkje bij hem thuis te komen nemen. Deze uitnodiging was niet aan dovemansoren gericht en binnen een week zaten we met ons triplex voorbeeld in het midden des lands bij Hans van der Plaats op de thee. Ook Hans had een 1100-model gebouwd aan de hand van het eerdergenoemd hobbytijdschrift "Handig bekeken".

Wat betreft de kleur werd grondig te werk gegaan. Vader van der Plaats had een kennis die chef was van de spuiterij bij de toenmalige Ford-vestiging te Amsterdam. Vader en zoon (toen negen jaar oud) gingen met deze kennis naar het Amstelstation waar een nagenoeg nieuwe turkooizen 1100 langs het perron stond.

Bij de locomotief werd door de chef van de spuiterij, die een grote koffer vol blikjes en tubetjes bij zich had, de juiste kleur nagemaakt. Hier kwam een stuk deskundige achtergrond in het spel, want toen kon iemand nog uit de vrije hand mengen en tot een juist resultaat komen; tegenwoordig moet de computer het antwoord geven.

Dit resultaat, dat -naar later zou blijken- overeenstemde met de kleur op de omslag van "Handig bekeken" werd op het 1100-model aangebracht. Hier lag dus de sleutel tot onze waarheidsvinding: ons triplex voorbeeld klopte -wat de kleur betreft- precies met het model van de 1100 van de heer Van der Plaats. De kleur van de omslag bleek ook correct te zijn. Voor ons was deze second opinion het definitieve bewijs dat de NCS-kleur S 5010-G10Y (NCS Edition 2) de enige echte juiste turkooizen kleur is, die in de jaren vijftig op

onze locomotieven en rijtuigen werd geschilderd. Het is mooi om te zien dat uiteindelijk gewoon de kennis van bijna zestig jaar geleden tot het bereikte resultaat heeft geleid.

Tenslotte

Overigens is ons aan de hand van foto's wel duidelijk geworden dat turkooizen locs onderling van kleur konden verschillen, zelfs op zwart-witfoto's is dit soms goed te zien. Factoren die hierbij mogelijk een rol hebben gespeeld zou het verschil in kwaliteit kunnen zijn tussen de in Frankrijk bij Alsthom op de 1100'en en 1300'en en die van de bij Werkspoor op de 1200'en aangebrachte lak. Verder hebben weersinvloeden, slijpsel van de bovenleiding en reinigingsmiddelen hun sporen achtergelaten.

De keuze voor turkoois op het NS-materieel is achteraf minder gelukkig bevonden en heeft het gemiddeld maar een viertal jaren op de locs uitgehouden. Het mag curieus worden genoemd dat het minstens zo besmettelijke geel uiteindelijk ruim veertig jaar in zwang zou blijven...

Op het moment dat wij dit schrijven is loc 1201 één keer helemaal in de turkooizen lak gezet. In het najaar zou de tweede, definitieve deklaag worden aangebracht.

Dank aan de heren Albers, Beerman, Van de Meene en Van der Plaats. Zij hebben ons de juiste weg gewezen. ▲

Foto's Aad de Meij, tenzij anders aangegeven. De auteur is secretaris van de Werkgroep Loc 1501 en de Stichting Klassieke Locomotieven (www.klassieke-locs.nl)